

Naturvern i Norge

Utredningen «Naturvern i Norge» ble lagt fram i fjor. Utvalget som har arbeidet med utredningen ble oppnevnt ved kongelig resolusjon av 24. august 1977, og har hatt stortingspresident Guttorm Hansen som formann. Blant medlemmene i utvalget er også Olav Gjærevoll. Utvalgets mandat har vært å utrede oppgaver og virkemidler i det offentlige naturvernarbeidet i årene framover. Av det omfattende materialet som er lagt fram, har vi plukket en del som alle friluftinteresserte mennesker sikkert er levende opptatt av.

Friluftsliv og reiseliv

I sitt utgangspunkt bør friluftsliv og reiseliv sees i nær sammenheng med naturvernarbeidet, siden naturvernet i stor grad tar sikte på vern av natur og naturkvaliteter i vårt livsmiljø.

Friluftsliv er definert som opphold og fysisk aktivitet i friluft i fritiden med sikte på miljøforandring og naturopplevelse. Den offentlige friluftspolitikken har som mål å skaffe alle grupper av befolkningen gode muligheter for friluftsliv. Utøvelse av friluftsliv er stort sett knyttet til utmarksområdene. Allmennhetens rettigheter til fri ferdsel, til resting, bading, telting m.v. kan bety nokså intensiv bruk av utmark for friluftaktiviteter.

Friluftsløven fastsetter visse begrensninger, først og fremst av hensyn til eierne, men det er også hjemmel i loven til regulering av ferdselen i utsatte områder av hensyn til plante- og dyreliv, blant annet påbyr reglene ferdselskultur og naturvett.

Områdene inndeles etter sin bruk ofte i nærområder, helgeområder og ferieområder. Belastningen på områdene varierer, men er jevnt over størst i nærområdene. Her er det vesentlig at opprinnelig vegetasjon og fauna opprettholdes så langt det er mulig, utfra presset

Tempelet fra teltåpningen. (Svein Aage Hatlelid).

beskytte mot lave vintertemperaturer. Til gjengjeld medfører et tjukt snødekke at vekstsesongen blir forkorta, det tar tid før all snøen smelter bort.

Både sommer og vinter kan turene bli rikere ved at en prøver å forstå litt av naturen. - Neste gang du legger turen til fjells, kombiner naturopplevelse og forståelse. God tur!

fra folk i området. I disse områdene vil som regel bare helt spesielle vernehensyn til sjeldne planter og dyr kunne få gjennomslagskraft. I andre friluftsområder vil menneskene i langt større grad måtte tilpasse seg naturen.

Friluftspolitikken har hittil i første rekke dreid seg om disponering av områder til friluftsmål og tilretteleggelse av de fysiske forutsetninger for bruken av områder til de ulike aktiviteter, blant annet gjennom opparbeiding og istandsetting av områdene.

En stor del av det som går under betegnelsen reiseliv er transport, overnatting og aktiviteter m.v. i forbindelse med ferie og fritid.

Friluftsliv og reiseliv har hatt en markert økning gjennom lengre tid. Fritidens lengde og fordeling er en hovedfaktor i utviklingen. En forkortelse av daglig arbeidstid innebærer at aktivitet i nærmiljøet blir større. Ved kortere arbeidsuke er det grunn til å regne med større press på tilbudene innenfor rimelig reiseavstand i helgene. En femte ferieuke vil antakelig innebære økt bruk av de større, attraktive friluftsområdene. I tillegg til økt fritid for alle har vi i de senere årene fått forbedrede ferieordninger for flere grupper og har videre hatt en overføring av arbeidskraft til yrker med rett til ferie.

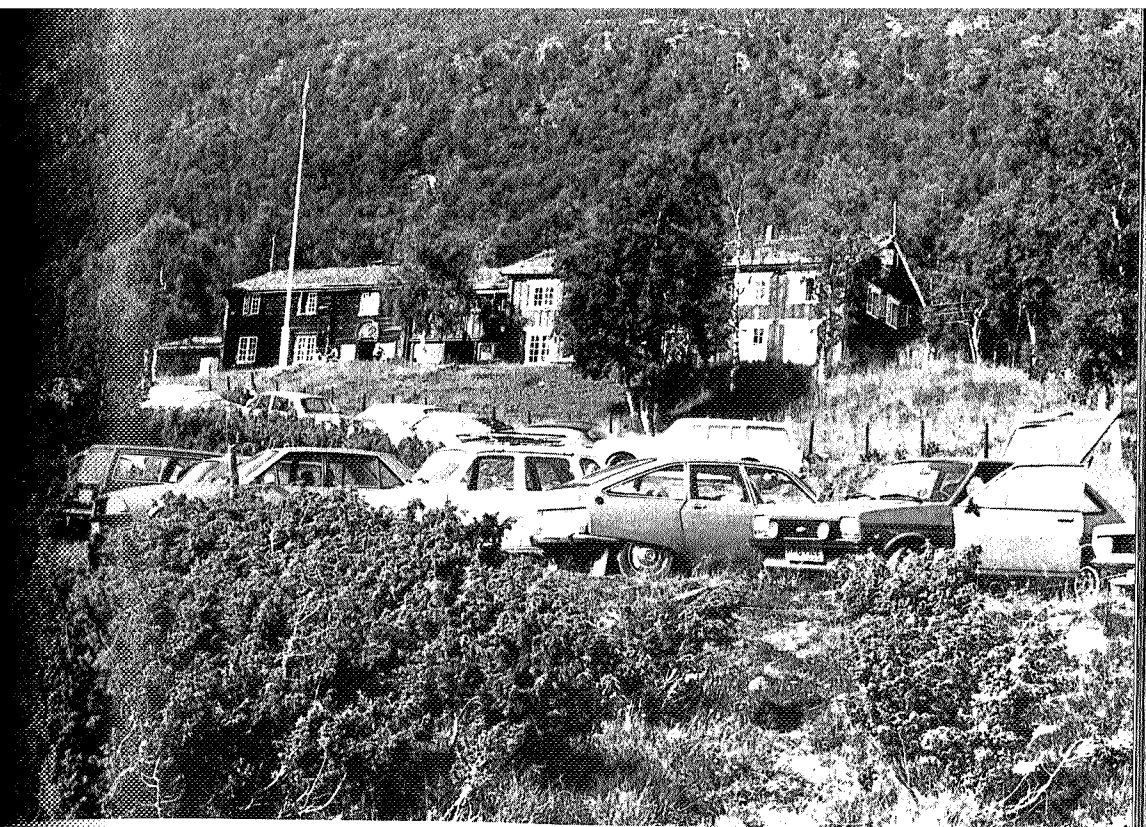
Den økonomiske utviklingen spiller selvsagt også inn, men kanskje mindre når det gjelder ferie og fritid i tilknytning til utmark.

Utviklingstrekkene i utlandet vil også få innvirkning på reiseliv og ferieliv hos oss. Hvis feriefrekvensen øker i Vest-Europa slik som det ser ut til, må dette ventes å gi en stor økning av utenlandske turister hos oss.

Sammenfallende interesser i forhold til naturvernet

I ulike sammenheng er det pekt på at friluftslivet og naturvernet i store trekk har sammenfallende interesser fordi friluftsliv i så stor grad motiveres av et ønske om naturkontakt og naturopplevelse. Samtidig er det imidlertid også nødvendig å erkjenne de problemene som eksisterer, og søke å løse disse på en forsvarlig måte. De sammenfallende interesser mellom friluftsliv og naturvern vil grovt sett omfatte tre hovedfelt:

- I en tid hvor arealet av urørt natur stadig reduseres, vil både friluftslivet og naturvernet ha en felles oppgave i å begrense denne utviklingen slik at en også på lengre sikt vil kunne ha større og mest mulig upåvirkede naturområder i landet.
- I arbeidet med friluftsliv og naturvern har en brede allmenne interesser i å påvirke industri, kraftutbygging, vegbygging, tettsted-

Bilen har inntatt fjellet, Gjevillvasshytta, sommeren 1980. (Finn Ouren)

sutvikling, hyttebygging, jordbruk og skogbruk slik at ikke naturgrunnet i for stor grad endres og forringes.

- I de naturområder der det foregår en intens friluftsvirksomhet vil en ha sammenfallende interesser når det gjelder å verne og opprettholde det miljøet og de naturkvalitetene som gjør et område attraktivt og verdifullt. Vern og vedlikehold av et naturmiljø ved regulerende tiltak m.v. vil være av felles interesse for friluftslivet og naturvernet når det gjelder å verne om allmenne naturgoder på lang sikt.

Konflikter og problemer i forhold til naturvernet

Problemer mellom friluftsliv og naturvern henger nøye sammen med at attraktive friluftsliv/turist-mål ofte har en natur, et planteliv og et dyreliv som kan påføres skade ved en for sterk trafikk. Den økologiske sårbarheten vil variere med naturtypen og årstiden.

Badestranda ved Gjevilvasshytta, sommeren 1980. Bedre enn syden!

(Finn Ouren)

De negative virkningene på naturmiljøet vil være av flere typer og varierer alt etter hva slags friluftsliv det dreier seg om. De lettere og mer tradisjonelle formene for friluftsliv med ferdsel, bading, rasting m.v. i begrenset omfang, er som oftest til mindre ulempe for naturen. Presset på naturgrunnet øker stort sett i takt med tilretteleggingen for ulike aktiviteter, for eksempel i badeområder, båtutfartsområder og skisportområder, med motorisering og mer konsentrert bruk av flere mennesker.

Felles for mange av skadevirkningene er at de ofte ikke er tilsett, men mer enn direkte følge av økende press fra ulike former for friluftsliv. Følgende problemfelt kan nevnes:

- Anlegg og installasjoner som dels beslaglegger arealer, dels fører til økt aktivitet med tilhørende negative ringvirkninger på omgivelsene. Herunder hører større hyttekonsentrasjoner og ulike slag tekniske installasjoner.
- Bruk av motoriserte transportmidler på sjøen og i utmark, som fører til forstyrrelser og skader av ulike slag.
- Forsøpling og forurensning (herunder støy) i naturområder.
- Vegetasjonsskader gjennom slitasje, fjerning av sjeldne planter, branner fra leirbål m.v.

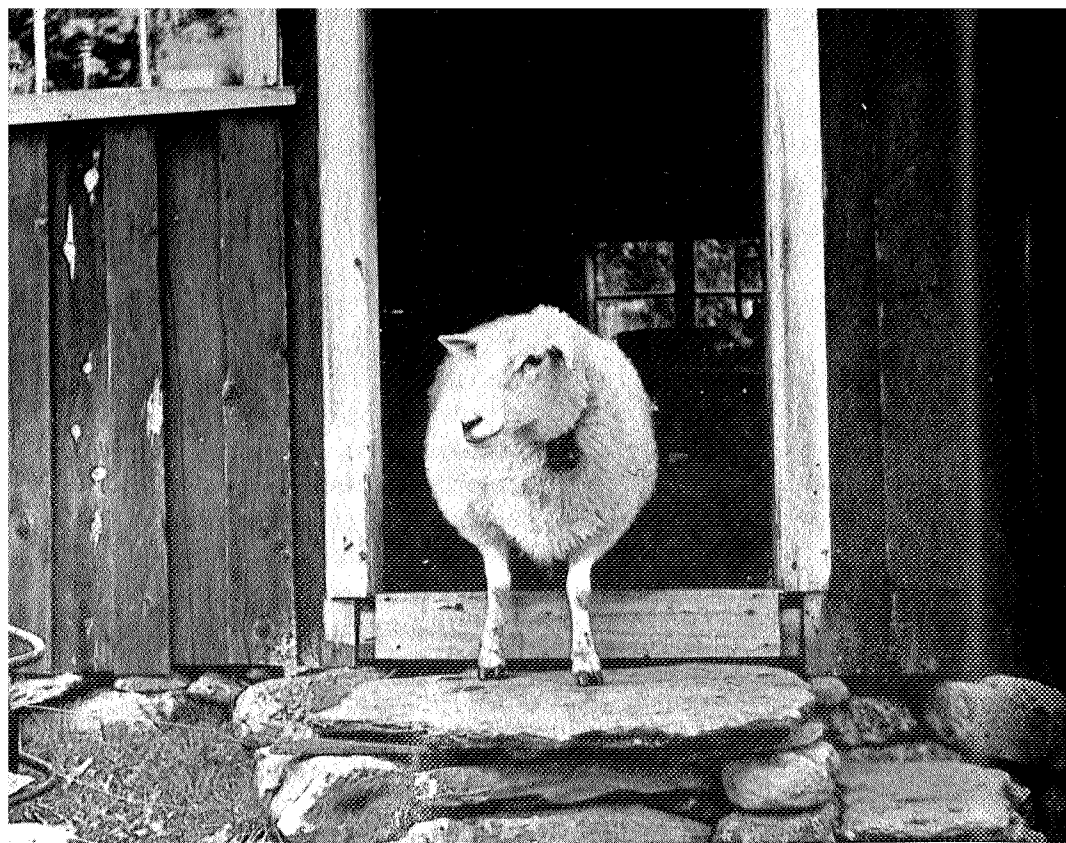
- Forstyrrelser og skader på fugler og pattedyr som følge av økt friluftsvirksomhet i sårbare områder eller i kritiske perioder (herunder forstyrrelser av sjøfugl i hekketiden, orienteringsløp, ulovlig jakt m.v.).

Oppsummering og prinsipper for løsninger

I tiden framover må en forvente at presset på naturmiljøet vil fortsette å øke betydelig både på grunn av den teknisk/økonomiske virksomhet i samfunnet og på grunn av økt press på, og behov for, urørt natur i turist- og friluftsoyemed. I praksis må dette innebære større krav til konsekvensvurderinger og samordnet planlegging, slik at skadevirkninger forhåndsvurderes og avbøtes. Fra et naturvernssynspunkt vil det i enhver slik sammenheng være av største viktighet at en har mulighet til å forhåndskartlegge de verneinteresser som fins i området som planlegges disponert for friluftsmål. Hensikten må dernest være å innarbeide nødvendige naturvernsvurderinger i den lokale planleggingen.

Det er vesentlig å få en overordnet målsetting når det gjelder hele friluftspolitikken og reiselivspolitikken som angår ferie og fritid. I utbyggingen av reiselivsarealer og hytter, må bruk av utmarksarealer for formålet vurderes mot behovet for naturområder. Det må videre være en forutsetning at lokaliseringen ikke skjer til ulempe for viktige naturvern- og rekreasjonsområder, og at forurensnings- og renovasjonsforholdene er betryggende. Alternativer til private hytter, både når det gjelder bruksformer og eierformer må vurderes av omsyn til naturressursene.

En stadig økende friluftaktivitet vil mange steder kunne slite ned og forringe verdifulle naturområder. Graden av naturbelastning og nedsliting er imidlertid også avhengig av i hvilke former friluftsliv utøves. Motoriserte og ressurskrevende former for friluftsliv, både på land og sjø, medfører ofte større miljøbelastning enn de enklere formene for friluftsliv. Det er viktig at en fra samfunnets side er klar over dette, finner fram til metoder for å følge slike utviklingstendenser og vurderer hvordan slike skader skal motvirkes. Selv om disse problemene kanskje ikke ennå er så åpenbare i Norge, gjelder dette forhold som raskt kan bli aktualisert. I USA holder eksempelvis ikke lenger opprettelsen av nye nasjonalparker tritt med økningen i besøkstallet, og direkte adgangsbegrensning er i ferd med å taes i bruk for å forhindre en gradvis forringelse av naturen i nasjonalparkene. En rekke andre og mindre drastiske virkemidler kan imidlertid også

— *Jeg fikk ikke være inne!*

(Ivar Moen Djupdal)

taes i bruk, bare en ser disse problemene i tide. Til disse hører opprettelse av bufferområder, kanalisering av trafikken uten sårbare områder, opprettelse av reservater m.v.

Av grunnleggende betydning er også en utvidet allmenn informasjons- og opplysningsvirksomhet og anledning for flest mulig til daglig kontakt med naturen. Innsatsen bør her rettes mot utviklingen av naturvett hos den enkelte som driver friluftsliv, og mot økt motivering og interesse for de opplevelsesverdier som fins i urørt natur.

Erfaringer fra en rekke land viser også at det kan være nødvendig å gå nye veier, dels for å kanalisere trafikk til mindre sårbare områder, dels for å sørge for bedre tilretteleggelse der trafikken er størst.

Organiseringen av det frivillige naturvernet

De frivillige organisasjonenes naturvernarbeide har lange tradisjoner i Norge. Deres innsats for å rette søkelyset på naturvernproblemer har også vært en direkte medvirkende årsak til det offentlige engasjement innen natur- og miljøvernet som vi har idag.

To idylliske høyløer i Ålen

(Ivar Moen Djupdal)

Som nevnt i utredningens innledende avsnitt, tok Den Norske Turistforening og Det Norske Geografiske Selskab opp naturfredning i foredrag, 1904—1909. Dette ga i sin tur støtet til naturfredningsloven av 1910 og til stiftelsen av Landsforbundet for naturfredning i Norge (nåværende Norges Naturvernforbund) i 1914.

Norges Naturvernforbund har siden stått sentralt i arbeidet med naturvernet i Norge, og har bidratt sterkest til det statlige engasjement i natur- og miljøvernsspørsmål. Etter at Miljøverndepartementet ble opprettet har forbundet ved siden av en intensivert opplysningsvirksomhet, fortsatt fungert som et korrektiv til myndighetene, både ved å reise nye saker, og ved å fungere som høringsorgan for disse.

En stiftelse med naturvern som arbeidsfelt er den norske avdelingen av World Wildlife Fund (WWF), Verdens Villmarksfond/Norge (VVF). Formålet er å reise midler til vern av truede arter og urørt natur. Midlene brukes til vitenskapelige undersøkelser, teknisk bistand, informasjon og sikring av naturområder i inn- og utland.

Av en annen karakter er Samarbeidsgruppen for Natur- og Miljøvern (SNM), stiftet ved Universitetet i Oslo i 1969. Samarbeidsgruppen består av ulike undergrupper som arbeider med mer avgrensede spørsmål innenfor natur- og miljøvernfeltet. En rekke andre organisasjoner har dessuten naturvern som en sideaktivitet eller underordnet del av sin virksomhet. Dette gjelder blant annet Det norske Skogsselskap.

Sentralt i denne sammenheng står Den Norske Turistforening med vel 90 000 medlemmer. Av naturvernsaker har foreningen i særlig grad arbeidet for vern av norske fjellområder og vassdrag.

Norges Jeger- og Fiskerforbund, med vel 35 000 medlemmer, er engasjert i naturvernsaker med tilknytning til organisasjonens virkefelt.

De tre organisasjonene Norges Naturvernforbund, Den Norske Turistforening og Norges Jeger- og Fiskerforbund har etablert et uformelt kontakt- og samarbeidsorgan, Samarbeidsrådet for naturvernsaker (SRN). I samarbeidsrådet avklares mulighetene for samarbeide og felles opptreden i ulike naturvern- og friluftsspørsmål.

Konklusjoner

I utvalgets konklusjoner heter det bl.a. under avsnittet om friluftsliv, rekreasjon og naturvern:

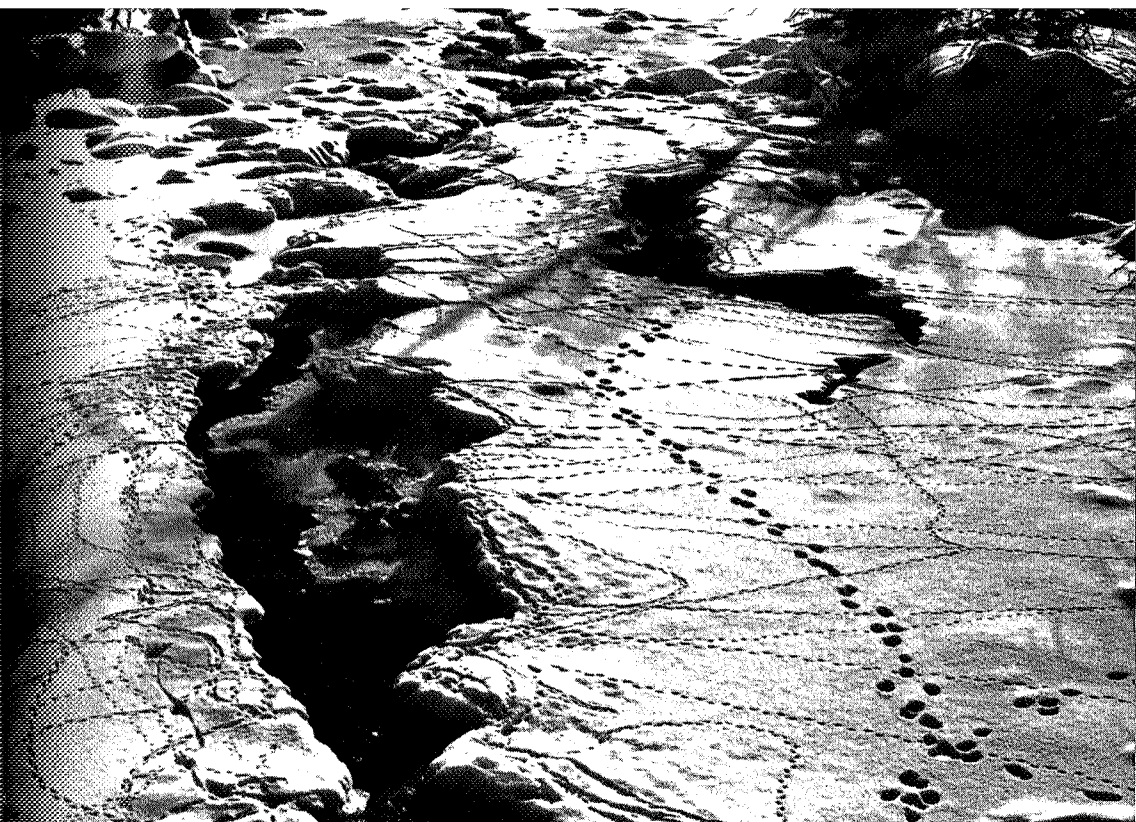
Friluftsliv er opphold og fysisk aktivitet i fritiden i naturmiljøet. Friluftsliv og rekreasjon er former for naturutnyttelse som i økende grad fører med seg naturbelastning. I særlig grad gjelder dette de motoriserte former for rekreasjon og det økende press på naturgrunnlag, planteliv og dyreliv dette kan medføre. Flere former for rekreasjon har også utviklet en ressurs- og arealbruk som direkte eller indirekte kommer i konflikt med naturvernet.

Tilrådingar:

— Ved alle former for større utbyggingsplaner for turist- og friluftsliv må det gjennomføres konsekvensanalyser m.h.t. innvirkningen på naturmiljø, planteliv og dyreliv.

Dette gjelder såvel større turistanlegg, og småbåthavner, som hytteområder.

Resultatene må være retningsgivende for planenes endelige omfang, utforming og nødvendige naturverntiltak.

Lemenår ved Gravbekken

(Frode Rolvsjord)

- Naturvern hensyn må legges til grunn ved lokalisering av hytter, blant annet slik at hyttebygging blir lokalisert til områder som gjør skadene på plante- og dyrelivet minst mulig.
- Da bruken av Lov om motorferdsel i utmark og vassdrag mange steder ikke har hatt den tilsiktede virkning, bør Miljøverndepartementet utarbeide forskrifter med minimumskrav, for å få en praksis i samsvar med intensjonene i loven.
- Det er ønskelig å få utviklet forskningsmetoder som kan bidra til vurderinger av naturområders bæreevne og slitasje ved fritidsbruk, sett i forhold til ønsket om vern og vedlikehold av naturkvalitetene.
- Naturverninformasjon i tilknytning til utøvelse av friluftsliv må økes og få en permanent karakter. Det er behov for holdningspåvirkning når det gjelder naturforståelse og det personlige ansvar når det gjelder reduksjon av slitasjen på natur, planteliv og dyreliv. Det er videre behov for retningslinjer for utøvelse av større idrettsarrangementer i utmark, som er en belastning for dyrelivet.

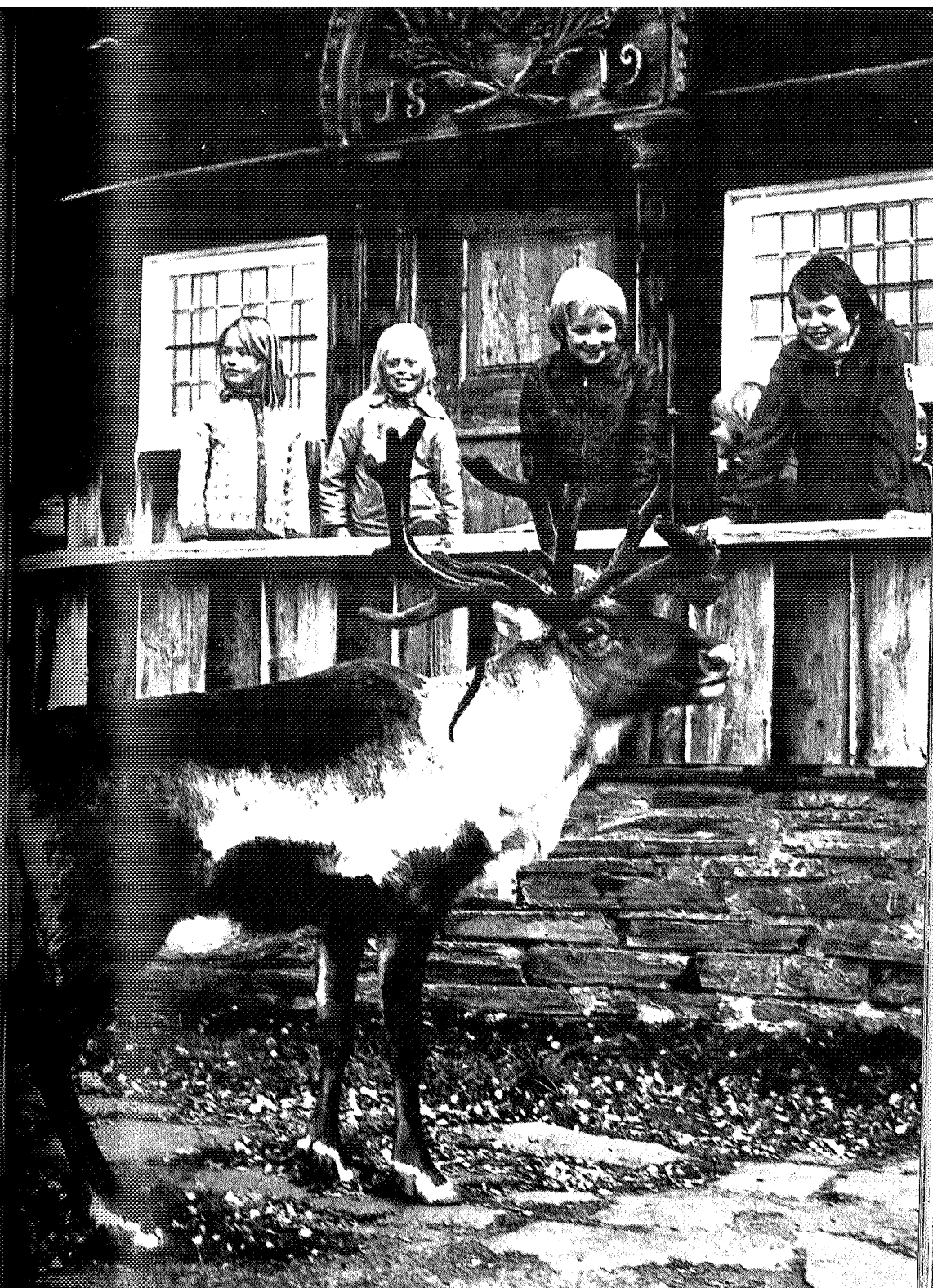
Vannkraftutbygging og naturvern

Så langt det er mulig bør framtidig vannkraftutbygging skje ut fra en samlet nasjonal vurdering av alle aktuelle alternativer. Det er uheldig at vurderingene skjer ut fra snevre geografiske kriterier. Utvalget ser det derfor som viktig at de vassdrag som blir planlagt konsesjonsbehandlet, er de mest egnete vassdrag utfra en nasjonal helhetsvurdering av viktige samfunnsinteresser.

Det bør fastlegges hvor stor del av kraftbehovet som bør dekkes gjennom framtidig vannkraftutbygging.

Tilrådingar:

- En ny verneplan for vassdrag som skal unntas fra kraftutbygging, må gjennomføres med sikte på å få vernet større vassdrag som idag framstår som framtidige kraftkilder.
- De vassdrag som er gitt 10-års vern i den første verneplan, og de som blir gitt 10-års vern i den andre verneplan, må vurderes på ny med sikte på varig vern så snart de pågående undersøkelser av verneverdien er avsluttet.
- En plan for kraftutbygging i de nærmeste 10-15 år bør ta sikte på først og fremst å gjennomføre utbygging i vassdrag der det er liten kollisjon mellom utbyggings- og naturverninteressene. Planen bør også gi opplysninger om større og mer kontroversielle utbyggingsprosjekter som det kan bli nødvendig å gjennomføre.
- For å minske presset på ny vannkraftutbygging, må arbeidet med energiøkonomisering, forbedring av eksisterende anlegg, effektivisering av samkjøringsnettet innenlands og med nabolandene påskyndes. Arbeidet med utvikling av alternative energikilder er også en viktig faktor i arbeidet for å spare gjenværende vassdrag

Populært besøk på Gjevilvasshytta.